

Sborník Jihočeského muzea v Českých Budějovicích Přírodní vědy

Acta Musei Bohemiae Meridionalis in České Budějovice - Scientiae naturales

Sbor. Jihočes. Muz. v Čes. Budějovicích, Přír. vědy	51	73–88	2011

Nálezy zajímavých a nových druhů v květeně jižní části Čech XVII

Findings of interesting and new plants in the South Bohemian flora XVII

Martin LEPŠÍ¹ & Petr LEPŠÍ² (red.)

¹Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, ²Správa CHKO Blanský les

Věnováno památce Václava Chána

Abstract. *Hypochaeris glabra*, an extinct species of the Czech flora, has been rediscovered at four localities in the Třeboňská pánev basin (South Bohemia). In 2010, the species yielded fruits at one locality only. *Eragrostis pectinacea* has been found as a new alien species for South Bohemia. New localities of rare native or rare alien taxa of the South Bohemian flora are reported: *Arctostaphylos uva-ursi*, *Carex pilosa*, *Botrychium matricariifolium*, *Bromus arvensis*, *Eleocharis uniglumis*, *Epipactis palustris*, *Gentiana asclepiadea*, *Gentianella praecox* subsp. *bohemica*, *Geranium molle*, *Orchis mascula* and *Orchis militaris*. World distribution and distribution in the Czech Republic and detailed distribution in South Bohemia are presented, and remarks on ecology or protection management are added.

Key words: Czech Republic, floristic records.

Abstrakt. *Hypochaeris glabra*, považovaný za vyhynulý druh české květeny, byl v poslední době objeven na čtyřech lokalitách v Třeboňské pánvi. V roce 2010 však druh prokazatelně plodil pouze na jediné z nich. Výskyt druhu *Eragrostis pectinacea* je z území jižní části Čech publikován poprvé. Dále jsou zveřejněny nové lokality taxonů *Arctostaphylos uva-ursi*, *Carex pilosa*, *Botrychium matricariifolium*, *Bromus arvensis*, *Eleocharis uniglumis*, *Epipactis palustris*, *Eragrostis pectinacea*, *Gentiana asclepiadea*, *Gentianella praecox* subsp. *bohemica*, *Geranium molle*, *Orchis mascula* and *Orchis militaris*, které jsou v jižních Čechách vzácné nebo jinak významné. Pro všechny taxony je komentováno rozšíření v České republice a ve světě a zmíněna je i jejich ekologie. Podrobně je zpracováno rozšíření v jižních Čechách.

Klíčová slova: Česká republika, floristické záznamy.

Úvod

Bezesporně nejvýznamnějším nálezem zahrnutým do sedmnáctého dílu jihočeských floristických novin je znovuobjevení vyhynulého druhu české flóry *Hypochaeris glabra* na Třeboňsku. Dalším významným objevem je nález druhé recentní jihočeské lokality *Eleocharis uniglumis*, která byla do-

nedávna považovaná za regionálně vyhynulý druh (CHÁN 1999a). Doposud opomíjenou rostlinou jihočeské květeny byl v České republice kriticky ohrožený druh *Bromus arvensis*, jehož výskyt byl nově potvrzen revizí herbářových dokladů a objevením nové recentní lokality. Jako nový adventivní druh jižních Čech byla nalezena milička hřebenitá (*Eragrostis pectinacea*), která byla v České republice doposud zaznamenána pouze na jediné lokalitě. Pokračující floristický průzkum členů a spolupracovníků jihočeské pobočky ČBS přinesl také objevení řady recentních výskytů kriticky ohrožených taxonů jihočeské flóry (sensu CHÁN 1999a), byly objeveny nové lokality *Carex pilosa*, *Botrychium matricariifolium*, *Gentianella praecox* subsp. *bohemica*, *Geranium molle*, *Orchis mascula* a *Orchis militaris*. Podařilo se také nalézt nová naleziště rostlin *Arctostaphylos uva-ursi* a *Epipactis palustris*, které patří mezi regionálně silně ohrožené druhy. A v neposlední řadě je v tomto díle publikována souborná zpráva o současném i historickém výskytu *Gentiana asclepiadea* v jižní části Čech.

Metodika

Vymezení zájmové oblasti – „jižní část Čech“ – je převzato z práce CHÁN (1999a). Nomenklatura taxonů je sjednocena podle práce KUBÁT et al. (2002) a nomenklatura syntaxonů podle CHYTRÝ et al. (2010). Pokud se taxony, resp. syntaxony ve výše uvedených pracích nevyskytují, jsou za názvy uvedeni autoři popisů. Lokality jsou zařazeny do fytochorionů (SKALICKÝ in HEJNÝ & SLAVÍK 1988) a následně přiřazeny k nejbližší obci, resp. osadě s uvedením příslušné obce v závorce podle práce PRUNER & MÍKA (1996). Za nejbližším sídlem je v závorce uveden kód mapovacího pole o velikosti ¼ základního pole středoevropského síťového mapování (EHRENDORFER & HAMANN 1965), ve kterém leží lokalita. Souřadnice lokalit jsou uvedeny v souřadnicovém systému WGS 84 a byly odečteny z přístroje GPS nebo z internetových map (www.mapy.cz). Pokud jsou uvedené nálezy dokladovány herbářovými položkami, je jejich uložení označeno mezinárodní zkratkou příslušné veřejné sbírky podle práce VOZÁROVÁ & SUTORÝ (2001). Za zkratkou CB následují evidenční čísla položek (pokud existují), pod kterým jsou uloženy v herbáři Jihočeského muzea v Českých Budějovicích. Zkratkou „not.“ jsou označena pozorování, k nimž nebyla pořízena herbářová položka. Pro zapsání fytoecologických snímků byla použita rozšířená Braun-Blanquetova stupnice abundance a dominance (WESTHOFF & van der MAAREL 1973). Seznam taxonů, o jejichž výskytu bylo již v tomto seriálu referováno do roku 2004, byl uveřejněn v 45. ročníku sborníku (CHÁN et al. 2005) a do roku 2010 na internetové adrese <http://www.muzeumcb.cz/cz/?clanek=184>.

Arctostaphylos uva-ursi (L.) Spreng. – medvědice lékařská

Areál druhu je cirkumpolární. Vyskytuje se prakticky v celé Evropě včetně Britských ostrovů a Islandu. Na jihu Evropy roste v izolovaných areálech od jihovýchodního Španělska po Balkánský poloostrov a izolovaně se vyskytuje také na Kavkaze. V Asii je rozšířen od západní Sibiře po Sachalin, v Severní Americe od Aljašky po atlantské pobřeží a jihozápadní Grónsko (MEUSEL et al. 1978, KŘÍSA in HEJNÝ & SLAVÍK 1990). V České republice roste vzácně ve středním Povltaví, Džbánu, Českém Středohoří, na Dokesku (MORAVEC 1967, KŘÍSA in HEJNÝ & SLAVÍK 1990), v Krušnohorském podhůří a Žlutické pahorkatině (ONDRÁČEK in HADINEC et al. 2004). V jižní části Čech byl druh poprvé zaznamenán v lese Hůrky u Plané nad Lužnicí v Třeboňské pánvi (HNÍZDO 1941, HOUFEK 1952), lokalita později zanikla (VODÁK 1961, MORAVEC 1967, CHÁN 1999a). V lese Hájek u Radomyšle na Strakonických vápencích našel medvědice V. Chán (HARTL et al. 1957), druh zde vymizel a lokalita je považována za druhotnou (CHÁN 1999a). Jednoznačně autochtonní lokality vázané na skalnaté svahy hlubokých a úzkých údolí řek jsou známé z dolní Otavy a střední Vltavy (MORAVEC 1967, CHÁN 1999a).

Popis nové lokality: 41. Střední Povltaví, Hodonice (6752b): na pravém břehu kaňonovitého údolí Židovův strouhy, 800 m zjz. od kostela v obci, 49°15'52,9"N, 14°28'44,0"E (GPS), 390 m n. m., skalní výchoz muskovit-biotitické ortoruly jz. orientace, 3 malé polykormony (not. J. Janáková 8. 11. 2010; leg. J. Janáková, L. Ekrt & P. Kúr CB 79525). V okolí rostly druhy *Asplenium septentrionale*, *Avenella flexuosa*, *Calluna vulgaris*, *Luzula luzuloides*, *Pinus sylvestris*, hojně mechorosty a lišejníky (*Cladonia* sp. div.). Druh byl nalezen při botanické exkurzi PřF JU, účastníkům exkurze ani později autorce (dne 10. 4. 2011) se však další trsy medvědice v Židově strouze nepodařilo nalézt, přestože vhodných biotopů reliktního charakteru je tam dostatek.

Jana JANÁKOVÁ

***Botrychium matricariifolium* A. Braun – vratička heřmánkolistá** (obr. 1 v barevné příloze č. 6) Celkový areál vratičky heřmánkolisté zahrnuje střední, severní a východní Evropu až k Uralu a Severní Ameriku. V ČR roste vzácně v celém území, nejčastěji v různých typech oligotrofních trávníků na kyselých podkladech (CHRTKOVÁ in HEJNÝ & SLAVÍK 1988).

V minulosti rostla roztroušeně až vzácně na většině území jižní části Čech s maximem výskytu na Šumavě a v Šumavsko-novohradském podhůří. Tato oblast, s několika desítkami známých lokalit, zůstává i dnes územím s největší koncentrací výskytu druhu nejen v jižních Čechách, ale i v celé ČR a nejspíše i střední Evropě (PROCHÁZKA in HADINEC et al. 2005, PŮBAL in litt. 2011). Vedle toho je známo několik recentních lokalit na Třeboňsku (BOUBLÍK & LEPŠÍ 2001, BOUBLÍK & ČERNÝ 2005), v Novohradských horách (M. Lepší 2005 CB) a v Jihlavských vrších (MATĚJŮ in HADINEC & LUSTYK 2009, EKRT in HADINEC & LUSTYK 2009). Nově objevená lokalita představuje jediné známé naleziště druhu v Blanském lese.

Popis nové lokality: 37j. Blanský les, Brloh (7051c): PP Na Stráži, 0,5 km jv. od středu obce, 48°55'30,7"N, 14°13'31,1"E (GPS), 590 m n. m., v suchých krátkostébelných trávnících na granulitu s bohatým výskytem *Orchis morio*, ca 5 exemplářů (not. J. Koptík 25. 5. 2010). Vedle *B. matricariifolium* bylo na lokalitě nalezeno též několik exemplářů *B. lunaria*.

Jiří KOPTÍK

***Bromus arvensis* L. – sveřep rolní**

Sveřep rolní je běžně rozšířen v jižní Evropě a v jihovýchodní části střední Evropy. S neolitickým zemědělstvím byl zavlečen do mnohých oblastí střední, severní a východní Evropy a do Zakavkazí, později i do Severní Ameriky, Jižní Ameriky, jižní Afriky a na Nový Zéland (CONERT et al. 1997).

V českých zemích je zdomácnělým archeofytem (PYŠEK et al. 2002), který byl spolu s dalšími 21 archeofyty zařazen do červeného seznamu a je hodnocen jako kriticky ohrožený (PROCHÁZKA 2001). Podle literárních údajů (DOSTÁL 1989) se tento ozimý nebo jednoletý plevelný druh kameňatých polí v minulosti vyskytoval v České republice roztroušeně v teplých oblastech. Vzhledem k intenzifikaci zemědělství je však dnes velmi vzácný. Z jižní části Čech byl sveřep rolní udáván jen obecně, tj. bez konkrétních lokalit (TANNICH 1928: 72; „In Südböhmen seltener.“). Tento údaj však zůstal nepovšimnut nebo byl záměrně pro pochybnosti o správném určení opominut (cf. CHÁN 1999a). Během revize většiny herbářových dokladů jednoletých sveřepů v herbářích BRNU, CB, PL a PR (J. Danihelka & J. Chrtek, ined.) byl z jižních Čech nalezen pouze jeden doklad sveřepu rolního sbíraný v polovině osmdesátých let 20. století v Českých Budějovicích, a to na rumišti a u skleníků v ulici K. Světlé (A. Vydrová 15. 10. 1984 BRNU, det. J. Danihelka, conf. J. Chrtek, rostliny byly původně určeny jako *B. japonicus* a *B. squarrosus*). Nelze proto rozhodnout, zda je Tannichův údaj spolehlivý a sveřep rolní byl trvalou součástí jihočeské segetální či ruderální květeny, nebo byl do jižní části Čech pouze náhodně a na přechodnou dobu zavlečen.

Popis nové lokality: 88d. Boubínsko-stožecká hornatina, Borová Lada (7048a): ojedinele na ploše bývalého krmeliště lesní zvěře v přírodní rezervaci Pravětínská lada ca 3 km jv. od centra obce, 48°58'34,6"N, 13°41'49,2"E (GPS), 880 m n. m., do 10 rostlin (leg. L. Ekrt 29. 9. 2010 BRNU, herb. L. Ekrt, det. J. Danihelka, conf. J. Chrtek).

Sveřep rolní byl zaznamenán v přírodní rezervaci Pravětínská lada (EKRT 2010) na bývalém krmelišti ve střední části rezervace. Spolu s ním tam v nadmořské výšce 880 m rostly další jednoleté a ozimé plevelné druhy, a to *Alopecurus myosuroides*, *Capsella bursa-pastoris*, *Geranium dissectum*, *Echinochloa crus-galli*, *Lolium multiflorum*, *Myosotis arvensis*, *Sisymbrium officinale* a *Sherardia arvensis*. Jde o přechodný výskyt. Plevely sem byly zavlečeny s krmnou směsí nebo zadinou.

Libor EKRT & Jiří DANIHELKA

Carex pilosa Scop. – ostřice chlupatá

Ostřice chlupatá je typickým druhem mezofilních lesů s euroasijským rozšířením (DOSTÁL 1989). V České republice se vyskytuje především ve východní části území, na Moravě místy i hojně. Ve středních a východních Čechách je výskyt tohoto druhu roztroušený (GRULICH & ŘEPKA in KUBÁT et al. 2002). V jižních Čechách je pro vzácný výskyt považovaná za kriticky ohrožený druh (CHÁN 1999a).

Z jižních Čech je udávána již v 19. století, konkrétně ze čtyř lokalit – od Vyššího Brodu (NENNING 1820), z úpatí Mehelníku u Písku, od obce Hradiště u Písku (CHADT 1884) a od rybníka Bezdrev u Hluboké nad Vltavou (Bezdrev – F. Jehl s. d. PRC; HENDRYCH 1987). Údaj od Vyššího Brodu je nejstarším záznamem o výskytu druhu v celých Čechách a pro odlehlost nebyl společně s lokalitami od Písku považován za příliš věrohodný (HENDRYCH 1987, CHÁN 1999a). Spolehlivost těchto tří starých a izolovaných údajů však podpořil nález již výše zmíněného dokladu od rybníku Bezdrev a především objevení dalších dvou jihočeských lokalit – v bučině nad Staňkovským rybníkem v Českomoravské vrchovině (KLIKA 1944) a u Vráže ve Středním Povltaví (CHÁN 1999a). Pro přesnost je ještě nutné poznamenat, že Chadtovy lokality byly ve floristické literatuře nesprávně spojovány v lokalitu jedinou: „vrch Mehelník u Hradiště v okolí Písku“ (HENDRYCH 1986) – Mehelník leží na východním okraji města Písek, zatímco obec Hradiště na okraji západním. Mimo to CHADT (1884) odděluje obě lokality čárkou, tak jako u jiných mnohem vzdálenějších lokalit, jde proto evidentně o dvě samostatné lokality. Z Třeboňské pánve existuje ještě herbářový doklad od Jílovic (R. Kurka 1941 VYM), vznikl však pravděpodobně záměnou sched při manipulaci s herbářem (GRULICH in litt. 2011). Za zmínku stojí také údaj z Jihlavských vrchů – lesní oddělení Lukšovská u Řídelova (MÁLEK 1961), který leží těsně za hranicemi sledovaného území.

Na podzim roku 2010 byla nalezena nová lokalita v lužním lese u řeky Lužnice nedaleko terénní stanice AV ČR mezi obcemi Lužnice a Klec. Kompaktní porost ve tvaru čtverce 2 × 2 metry lze snad vysvětlit typickým klonálním růstem této rostliny. Výskyt je možné považovat za přirozený vzhledem k nedaleké lokalitě u Staňkovského rybníka, zavlečení však také nelze zcela vyloučit.

Popis nové lokality: 39. Třeboňská pánev, Lužnice (6954b): ca 1,9 km sev. od středu obce, u samoty U Zahradníků, 49°04'49,1"N; 14°45'30,5"E (GPS), 420 m n. m., lužní les, porost 4 m² (not. A. Jírová 26. 10. 2010; leg. M. Lepší & A. Jírová CB 79129).

Martin LEPSÍ & Alena JÍROVÁ

Eleocharis uniglumis (Link) Schult. – bahnička jednoplevá

Bahnička jednoplevá má rozsáhlý holarktický areál, roste v Evropě, Asii a Severní Americe (WALTERS 1980, BUREŠ 1998). Vzhledem ke svým edafickým nárokům (subhalofil) se v České republice vyskytuje především v oblastech s výraznějším zastoupením slatinných biotopů a zasolených stanovišť, tedy zejména v oblasti sedimentů České křídové pánve, v panonské části jižní Moravy, méně pak i jinde na Moravě, v severočeských pánevních oblastech a v obvodu Českého středohoří (BUREŠ

2002). V Červeném seznamu ČR (PROCHÁZKA 2001) je druh zařazen mezi silně ohrožené taxony (C2). Na území jižní části Čech byla bahnička jednoplevá udávána z Prachatického Předšumaví, Třeboňské pánve a Strakonických vápenců. Delší dobu byla považována za neznámou (CHÁN 1999a), dokud nebyla opět nalezena na Strakonických vápencích (PAULIČ in HADINEC & LUSTYK 2007).

Popis nové lokality: 38. Budějovická pánev, Mahouš (6951d): na záp. břehu rybníka Velký Karasín, 1,6 km vjv. od středu obce, 49°02'41,1"N, 14°16'39,1"E (www.mapy.cz), 406 m n. m., litorál přecházející do kosené polokulturní louky, hojně na ploše více než 1 ar (not. J. Janáková 30. 8. 2009; leg. J. Janáková 17. 10. 2010 CB 79534). Na základě zjištěné délky průduchů (58–) 63 – 68 (–70) μm a délky fertilních plev ve střední části klásku (3,2–) 3,6 – 3,9 (–4,1) mm, se pravděpodobně jedná o *E. uniglumis* subsp. *uniglumis* (údaje v závorkách jsou maximální, resp. minimální hodnoty, bez závorek jsou 1. a 3. kvartily, n=10). Podle fotodokumentace v rezervační knize přírodní památky Velký Karasín (ANONYMUS 1999) byla na západním břehu rybníka v roce 1999 odstraněna s použitím těžké techniky stará deponie rybníčního sedimentu. Bahnička jednoplevá roste právě v této části přírodní památky, nabízí se tedy i možnost jejího zavlečení na lokalitu při terénních úpravách. Vzhledem k hojnému výskytu na poměrně rozsáhlé ploše je však pravděpodobnější, že druh se zde vyskytoval i před tímto zásahem, ale nebyl při předchozích průzkumech přírodní památky rozlišován.

Jana JANÁKOVÁ

***Epipactis palustris* (L.) Crantz – kruštík bahenní**

Kruštík bahenní roste na severu Afriky (PRŮŠA 2005), téměř v celé Evropě, v Malé Asii, v mírném pásu Asie zasahuje na jihu až do Kavkazské oblasti, západního Íránu a Turkmenistánu, na východě je rozšířen po střední Sibiř (BATOUŠEK in ŠTĚPÁNKOVÁ 2010). V České republice se v současnosti vyskytuje roztroušeně až vzácně, hojnější je např. v Polabí, Předšumaví a v oblasti od Bílých Karpat přes Střední Pobečví po Moravskoslezské Beskydy (BATOUŠEK l. c., JATIOVÁ & ŠMITÁK 1996). Je typickým druhem vlhkých, podmáčených, mokřadních a rašelinných luk, slatin a pramenišť s potřebným množstvím vápníku v půdě. Vyhýbá se trvale zastíněným stanovištím (JATIOVÁ & ŠMITÁK 1996). V Červeném seznamu cévnatých rostlin České republiky (PROCHÁZKA 2001) je řazen, stejně jako v jihočeském regionu (CHÁN 1999a), mezi taxony silně ohrožené (C2). Výskyt druhu v jižní části Čech je soustředěn hlavně do Šumavsko-novohradského podhůří, vzácně byl zaznamenán i na Blatensku, v Jihočeských pánvích, na Českomoravské vrchovině, Šumavě (CHÁN 1999a) a v Novohradských horách (D. Blažková 1961 CB). Vlivem intenzivního hospodaření a odvodňování nebo zarůstání biotopů mnoho jeho lokalit zaniklo (CHÁN 1999a).

Popis nové lokality: 88h. Svatotomášská hornatina, Loučovice (7451a): ca 0,2 km jjz. od rozcestí v zaniklé osadě Kapličky, 48°35'41,1"N, 14°12'57,7"E (www.mapy.cz), 940 m n. m., okraj odvodňovací stružky v neudržované podmáčené louce, ca 50 kvetoucích rostlin (leg. J. Janáková 20. 7. 2010 CB 79544). Fytcenologický snímek: plocha 16 m², j. orientace, sklon 3°, datum 20. 7. 2010, zapsala J. Janáková. E₁ 99%, E₀ 5%. E₁: *Carex rostrata* 2b, *Carex panicea* 2a, *Eriophorum angustifolium* 2a, *Filipendula ulmaria* 2a, *Scirpus sylvaticus* 2a, *Bistorta major* 1, *Caltha palustris* 1, *Carex nigra* 1, *Cirsium oleraceum* 1, *Epipactis palustris* 1, *Angelica sylvestris* +, *Briza media* +, *Cardamine pratensis* +, *Carex echinata* +, *Carex pulicaris* +, *Cirsium palustre* +, *Equisetum palustre* +, *Galium palustre* +, *Galium uliginosum* +, *Juncus articulatus* +, *Mentha arvensis* +, *Molinia caerulea* +, *Myosotis nemorosa* +, *Potentilla erecta* +, *Viola palustris* +, *Willemetia stipitata* +, *Holcus lanatus* r, *Hypericum maculatum* r, *Juncus conglomeratus* r, *Juncus effusus* r, *Lathyrus pratensis* r.

Kruštík bahenní dosud nebyl ze Svatotomášské hornatiny udáván. Jeho populace zde dosahuje nového celostátního výškového maxima, dosud byla nejvýše položená lokalita (850 m n. m.) zjištěna u Strážného na Šumavě (S. Kučera 1975 CB, BATOUŠEK in ŠTĚPÁNKOVÁ 2010).

Jana JANÁKOVÁ

***Eragrostis pectinacea* (Michx.) Nees. – milička hřebenitá**

Milička hřebenitá pochází ze Severní Ameriky, zavlečena byla do Jižní Ameriky, Austrálie a Evropy. V Evropě byla dosud nalezena ve Francii, Itálii, Ukrajině a na Britských ostrovech, další údaje pocházejí ještě z Pyrenejského poloostrova, Belgie, Švýcarska, Německa, Rakouska a České republiky. Obraz skutečného druhotného rozšíření *E. pectinacea* však komplikuje nedávno popsáný druh *E. albensis*, který nebyl od *E. pectinacea* oddělován a není některými autory akceptován. V České republice byl druh zaznamenán zavlečený pouze na jediné lokalitě v roce 2000 a 2001 v Pardubicích (ŠPRYŇAR & KUBÁT 2004).

Popis nových lokalit: 37i. Českokrumlovské Předšumaví, Český Krumlov (7151d): ca 300 m jz. od budovy vlakového nádraží, 48°49'14,0"N, 14°18'52,7"E (GPS), 530 m n. m., spáry chodníku v ulici tř. Míru, vzácně (leg. P. Lepší 4. 8. 2010 CB, det. H. Scholz 2010 dle zaslaného duplikátu). – Český Krumlov (7151d): spáry chodníku podél areálu bývalých vojenských kasáren v ulici Vyšenská, ca 280 m vjv. od Městského vrchu (kóta 608 m), 48°49'21,8"N, 14°18'36,9"E (GPS), 560 m n. m., hojně (leg. P. Lepší 20. 7., 14. 8. 2008 CB, 11. 8., 25. 8. 2010 CB, det. H. Scholz 2010 dle zaslaného duplikátu z položek sbíraných v roce 2010).

Českokrumlovské lokality leží v blízkosti železnice a bývalých vojenských kasáren, což může napovídat o způsobu zavlečení. Jak byl druh skutečně do jižních Čech zavlečen však nelze spolehlivě zjistit.

Petr LEPSÍ

***Gentiana asclepiadea* L. – hořec tolitovitý**

Druh rozšířený ve většině horských oblastí Evropy (Alpy, Sudety, Karpaty, Balkánský poloostrov, Kavkaz). Jádra nesporně původního výskytu v České republice zahrnují Jizerské hory, Krkonoše, Moravskoslezské Beskydy a Javorníky, mnohem vzácněji hořec tolitovitý roste i v podhůří těchto horských skupin. Ve 14 dalších fytochorionech českého a moravského mezofytika a oreofytika je považován za zplanělý, pozůstatek kultury nebo záměrně vysazený. Jde o spíše světlomilný druh vyžadující vyšší vzdušnou vlhkost. Na původních lokalitách roste na horských loukách, ve vysokostébelné vegetaci, v lesních světlinách, často podél cest ve smrkových i bukových lesích a na pasekách (KIRSCHNER & KIRSCHNEROVÁ in SLAVÍK 2000). Je diagnostickým druhem svazu *Calamagrostion villosae* (CHYTRÝ & TICHÝ 2003) a roste i v rozvolněných typech horských smrčín svazu *Piceion abietis* a je diagnostickým druhem svazu *Athyrio distentifolii-Piceion abietis* (CHYTRÝ et al. 2010).

V jižních Čechách je znám z mezofytika v Písecko-hlubockém hřebeni od lesní cesty východně od vrchu Žejdlíček u obce Kluky (HAVLÍČEK 1995), podle mínění nálezce je tam hořec tolitovitý pravděpodobně vysazený. Jako druhotný výskyt akceptoval tento údaj do síťového kartogramu SLAVÍK (in SLAVÍK 2000), ačkoli ve vlastním textu (KIRSCHNER & KIRSCHNEROVÁ l. c.) tato lokalita není zmíněna. Ve stejném fytokartogramu (SLAVÍK l. c.) se objevuje i druhotný výskyt ve čtverci 6847: okolnosti tohoto nálezu konkretizují teprve PROCHÁZKA & ŠTECH (2002), ačkoli Slavíkovi se tato informace dostala prostřednictvím V. Chána (CHÁN 1999b). Lokalita ležela v Horním Pootaví na břehu Otavy nad Rejštejnem a zdejší výskyt (PROCHÁZKA & ŠTECH l. c. zmiňují pouze jediný trs) zřejmě zanikl. Dalším údajem hořce tolitovitého jsou Nové Hrady v Novohradském podhůří (KIRSCHNER & KIRSCHNEROVÁ l. c.), bližší informace k tomuto údaji se zjistit nepodařilo. V mezofytiku byl druh nově zjištěn v Blanském lese. Z oreofytika pocházejí údaje ze Šumavy z Trojmezenské hornatiny a z Novohradských hor (viz dále).

Popis nových a ověřených lokalit: 37j. Blanský les, Krasetín (u Holubova) (7151b): Klet', ca 220 m sv. od budovy lanovky [horní stanice], porostní mezera po pádu několika smrků, v porostu *Calamagrostis arundinacea*, 48°52'02,6"N, 14°17'06,8"E (www.mapy.cz), 1010 m n. m., 15 kvetoucích trsů (leg. P. Lepší & V. Hajer 28. 8. 2009 CB).

Lokalita v Blanském lese je pozoruhodná velikostí populace (15 kvetoucích jedinců), ale i charakterem stanoviště, které působí zcela přirozeným dojmem.

88e. Trojmezenská hornatina, Nová Pec (7249d): Smrčina, Horní louky, světlna ve starší rozvolněné smrččině nad prameništěm Medvědího potoka, 3,8 km zsz. od kostela v zaniklé obci Zadní Zvonková, 48°43'52,6"N, 13°55'58,3"E (www.mapy.cz), 1190 m n. m., 18 kvetoucích trsů (leg. V. Grulich 22. 7. 2010 BRNU).

První informace o výskytu hořce tolitovitého na české straně Šumavy pochází z první poloviny 20. století. TANNICH (1928) uvádí, že na Smrčinu byly údajně vysazeny rostliny původem z Krkonoš. Na svazích Smrčiny západně od Zadní Zvonkové byl druh *Gentiana asclepiadea* posléze opakovaně zjištěn S. Kučerou (KUČERA 1992), nálezcze zde pořídil i dva herbářové doklady (leg. S. Kučera 8. 9. 1973 CB 16254 a 5. 9. 1981 CB 16256; v tomto roce byly zaznamenány 4 trsy kvetoucí a 1 nekvetoucí). V roce 2010 se výskyt podařilo ověřit a přesně zaměřit; je velmi pravděpodobné, že jde o stejné místo, které znal S. Kučera. Lokalita se nachází v prostoru bývalého pastevního lesa, celkový charakter stanoviště však plně odpovídá nárokům druhu v oblastech přirozeného výskytu. Populaci tvoří vitální, bohatě kvetoucí skupina rostlin, které jsou soustředěny na velmi malou plochu (asi 4 × 2 m). Tato skutečnost nahrává předpokladu, že rostliny sem byly vysazeny.

V bavorské části Šumavy jsou známy také dvě lokality: v průseku lanovky na Velkém Javoru byl druh zjištěn v roce 1994 (NESVADBOVÁ & SOFRON 2001, cf. PROCHÁZKA & ŠTECH 2002), později byl nalezen na luční enklávě Rindelschachten na jižních svazích Plesné (leg. L. Ekrt 28. 9. 2006 CB 62326).

89. Novohradské hory, Pohorská Ves (7353d): zaříznuté údolí Pohořského potoka ca 0,5 km sz. od budovy samoty Baronův most, 48°38'03,6"N, 14°39'10,3"E (GPS), 830 m n. m. (not. M. Lepší 2005, 5 trsů s 20 lodyhami; not. P. Lepší 2009, 6 lodyh). – Pohoří na Šumavě (u Pohorské Vsi) (7354c): ca 0,4 km ssv. od bývalého kostela v Pohoří na Šumavě, v mladé kulturní doposud nezapojené smrččině, 48°36'26,5"N, 14°41'55,8"E (GPS), 940 m n. m., 4 trsy (leg. M. Lepší 26. 7. 2007 CB 64943).

V Novohradských horách je hořec tolitovitý znám celkem ze třech míst. Dvě výše zmíněné lokality byly objeveny v 60. letech 20. století. V údolí Pohořského potoka u Baronova mostu sbíral hořec tolitovitý S. Kučera (3. 9. 1965 CB16253) a J. Moravec & Vollrath (12. 9. 1965 PRA). Z okolí Pohoří na Šumavě pochází rovněž herbářový doklad (leg. J. Chromý 1969 CB 16257). Kromě toho byl hořec tolitovitý zaznamenán na Kuní hoře (LOŽEK in KUČERA 1966). KUČERA (l. c.) uvádí, že tento nález byl doložen herbářovou položkou, kterou měl možnost studovat, ale v terénu výskyt neověřil. Nám se výskyt ověřit také nepodařilo. K lokalitě na Kuní hoře se zřejmě vztahuje záznam druhotného výskytu ve čtverci 7254 (SLAVÍK l. c.).

Pochyby o nepůvodnosti lokalit hořce tolitovitého na Šumavě a v Novohradských horách diskutují PROCHÁZKA & ŠTECH (2002) a uvažují i o možnosti přirozeného výskytu (dálkový výsadek z alpského prostoru). Nový nález i přesná identifikace dříve podchycených lokalit mohou diskusi o možných hypotézách dodat materiál k populačním analýzám.

Petr LEPŠÍ & Vít GRULICH

***Gentianella praecox* subsp. *bohemica* (Skalický) Holub – hořeček mnohotvarý český** (obr. 2 v barevné příloze č. 6)

Hořeček mnohotvarý český je subendemitem České republiky. Mimo hranice našeho státu se vyskytuje jen v Rakousku a na několika málo lokalitách v Bavorsku a Polsku. V České republice roste v minulosti na většině území roztroušeně až hojně kromě západních a severozápadních Čech, jihovýchodní a východní Moravy. V současnosti patří k nejohroženějším rostlinám. V letech 1999–2004 byl zaznamenán na 64 lokalitách s počtem exemplářů od jednoho do několika stovek jedinců na lokalitě. Vyhledává krátkostébelné, pravidelně udržované porosty (pastva, kosení), s nízkým obsahem dusíku v půdě, nejčastěji roste ve společenstvech svazů *Violion caninae*, *Trifolion medii* a *Bromion erecti*. Je

to dvouletý, konkurenčně velmi slabý, endomykorhizní poddruh, dnes zcela závislý na ochranářském managementu (KIRSCHNER & KIRSCHNEROVÁ in SLAVÍK 2000, BRABEC 2005).

Zaznamenán byl téměř ve všech fytochorionech jižních Čech. Jižní a jihozápadní Čechy vždy tvořily a dodnes tvoří centrum jeho výskytu (KIRSCHNER & KIRSCHNEROVÁ l. c.). O významu tohoto území pro hořeček viz BRABEC (2008).

Popis nové lokality: 37l. Českokrumlovské Předšumaví, Nové Dobrkovice (u Českého Krumlova) (7151d): NPR Vyšenské kopce, cca 100 m sv. od železničního viaduktu přes potok Hučnice, 48°49'11,1"N, 14°17'44,1"E (www.mapy.cz), 530 m n. m., velmi pěkný porost spol. *Bromion erecti*, 9 exemplářů (leg. P. Lepší 20. 9. 2010 CB, odebrána část rostliny).

Nově objevená lokalita je vzdálena necelý kilometr od známé lokality na severovýchodním okraji NPR Vyšenské kopce (v roce 2009 tam vykvetlo 394 jedinců). Na nové lokalitě je od roku 2004 pravidelně prováděn management spočívající v každoročním kosení a občasném výřezu keřů. Tato lokalita leží v prostoru nejbohatší arely poddruhu. Louka s obdobnými podmínkami, na které hořeček roste, je poměrně rozlehlá – tvoří plochu přibližně 1,5 ha (oproti lokalitě na severovýchodním okraji NPR Vyšenské kopce, která je výměrou značně omezená).

Petr LEPŠÍ

***Geranium molle* L. – kakost měkký**

Původní areál kakostu měkkého zahrnoval pravděpodobně jen evropské i africké Středomoří a Přední Asii, možná i jižní atlantskou část Evropy a Anglii. Jako archeofyt se dostal do dalších zemí západní, střední a východní Evropy, později i do jižní části Fennoskandinávie, na Faerské ostrovy a na Island. Dnes roste kromě jmenovaných území i na Kanárských ostrovech, Madeiře, Azorách, v Kapsku, Egyptě, Kašmíru, Severní Americe, na Barbadosu, v Argentině, Chile, Austrálii a na Novém Zélandu (SLAVÍK in SLAVÍK 1997). V České republice se druh vyskytuje poměrně vzácně, především v teplejších územích. Výskyt byl zaznamenán v Polabí, ve východních Čechách, na Dokesku, v Poohří, v dolním a středním Povltaví, dolním Posázaví, Českém krasu, Posvitaví, dolním Pomoraví, na Štramberku a ojediněle i jinde (SLAVÍK l. c.). V posledních letech bývá častěji nalézán i na jiných místech ČR, což vede k úvaze, zda se druh nezačíná v české krajině šířit (HADINEC & LUSTYK 2009).

Kakost měkký roste na travnatých místech, písčínách, u cest a železničních tratí, na pastvinách, úhorech, mezích a v parcích, na půdách dočasně vysychavých, živinami nepříliš bohatých, slabě kyselých a písčitých (SLAVÍK l. c.). V Červeném seznamu cévnatých rostlin ČR (PROCHÁZKA 2001) je kakost měkký zařazen do kategorie taxonů silně ohrožených (C2).

V jižní části Čech byl druh vždy velmi vzácný a pomíjivě a přechodně zaznamenávaný. Výskyt byl pozorován u Vimperka ve Volyňském Předšumaví (HADINEC & LUSTYK 2009), v Budějovické pánvi (MAREK 1910), na Českomoravské vrchovině (ČÁBERA 1969, SLAVÍK l. c.). V posledních dobách byl kakost měkký nalezen v sádkách v Hluboké nad Vltavou v Budějovické pánvi a v Lužnici v Třeboňské pánvi (ŠUMBEROVÁ & DUCHÁČEK in HADINEC & LUSTYK 2009). V jižní části Čech je kakost měkký hodnocen jako kriticky ohrožený druh (CHÁN 1999a).

Popis nových lokalit: 37b. Sušicko-horažďovické vápence, Rabí (6747b): sešlapávaný trávník při východním úpatí vápencové skály se zříceninou hradu, 49°16'44,8"N, 13°37'08,0"E (www.mapy.cz), 520 m n. m., několik desítek rostlin (leg. R. Paulič & P. Lepší 17. 7. 2008 CB). – Rabí (6747b): u pat zdi domu v ulici v jv. části obce, 49°16'46,3"N, 13°37'11,1"E (www.mapy.cz), 510 m n. m., roztroušeně (not. K. Boublík, R. Paulič & P. Lepší 17. 7. 2008).

37f. Strakonické vápence, Rohozná (u Oseku) (6649d): narušovaný trávník (slepičí výběh) při záp. okraji osady, 49°18'09,2"N, 13°58'02,7"E (www.mapy.cz), 450 m n. m., spolu s *Euphorbia peplus*, *Malva neglecta*, *Matricaria discoidea*, *Verbena officinalis* aj. (leg. R. Paulič 4. 8. 2010 CB, PRC).

Radim PAULIČ

***Hypochaeris glabra* L. – prasetník lysý** (obr. 3–6 v barevné příloze č. 6–7)

Prasetník lysý je rozšířen v západní, střední a disjunktně i ve východní Evropě, dále pak v západním Středozeří (vyjma východní části Španělska), přes Francii a Britské souostroví až do jižní Skandinávie, na východě přes Polsko, ČR a Rakousko do západní Itálie. Disjunktivně roste na Slovensku, v Maďarsku a na Balkáně (ŠTĚPÁNKOVÁ in SLAVÍK & ŠTĚPÁNKOVÁ 2004).

V ČR byl v minulosti zaznamenán roztroušeně po celém území kromě pohraničních pohoří (ŠTĚPÁNKOVÁ l. c.). Vlivem intenzifikace zemědělství, eutrofizace a sukcese na málo produktivních písčitých půdách počet lokalit dramaticky poklesnul. Donedávna nebyla na území ČR známa ani jedna aktuální lokalita s výskytem prasetníku lysého, proto byl také považován za vyhynulý druh (ŠTĚPÁNKOVÁ l. c.). Prasetník lysý je rovněž zahrnut v seznamu kriticky ohrožených taxonů ve vyhlášce MŽP 395/1992 Sb. a v celostátním červeném seznamu je také veden jako kriticky ohrožený taxon (PROCHÁZKA 2001). Druh ustoupil i v okolních zemích, jako vyhynulý je udáván v Horním i Dolním Rakousku (FISCHER et al. 2009, HOHLA et al. 2010), v Dolní Bavorsku je považován za druh ohrožený vyhynutím a v celém Německu je silně ohrožen (ANONYMUS 2005). Nejčastěji rostl na písčitých polích, pastvinách, úhorech, ale i okrajích cest a v příkopech podél komunikací (FORMÁNEK 1892, ŠTĚPÁNKOVÁ l. c.). Vyhledává vysychavé, písčité až písčitohlinité, na živiny chudé a kyselé půdy (ŠTĚPÁNKOVÁ l. c.). V jižní části Čech se pravděpodobně vyskytoval na celém území roztroušeně až vzácně, hojněji pouze v některých oblastech s hojnějším výskytem písčitých půd, především na Třeboňsku, kde se nacházelo jedno z center rozšíření druhu v ČR. Byl zaznamenán vzácně na Blatensku (Čekanice – ČELAKOVSKÝ 1883), v Prachatickém Předšumaví (ŠTĚPÁNKOVÁ l. c.), ve Chvalšinském Předšumaví (Hrbov – KROPÁČ 1962 in ČNFD 2011), v Budějovické pánvi (okolí Českých Budějovic – MAREK 1910; Netolice – ŠTĚPÁNKOVÁ l. c.), častěji v Třeboňské pánvi (Lomnice nad Lužnicí, Soběslav, Stráž nad Nežárkou – ČELAKOVSKÝ 1883; Klec – ČELAKOVSKÝ 1885, KROPÁČ 1971 in ČNFD 2011; Frahelž, Tušň a Klikov – KURKA 1996; Halámky – KROPÁČ 1972 in ČNFD 2011), ve Lhotickém permu (Úsilné – MAREK 1910), ve Středním Povltaví (mezi Orlíkem a Zvíkovem – CHÁN 1999a) a roztroušeně na Českomoravské vrchovině (Pelhřimov – ČELAKOVSKÝ 1883; Humpolec, Keždice, Petrovice, Hněvkovice, Záhoří, mezi Stálkovem a Matějovcem – ČÁBERA 1969). O recentním výskytu chyběly jakékoliv údaje, proto byl považován i v jižních Čechách za nezvěstný druh (CHÁN 1999a).

Popis nových lokalit: **39. Třeboňská pánev, Žíteč** (u Chlumu u Třeboně) (6955c): nad statkem „U Princů“, 140 m ssz. od sýpky v obci, 49°00'06,7"N, 14°54'45,9"E (www.mapy.cz), 450 m n. m., skalky a suché jz. svahy řídké porostlé borovicí, dubem a jalovcem před starou bažantnicí, snad bývalé kozí pastviště, desítky fertilních rostlin (leg. J. Blahovec 16. 8. 2004, herb. J. Blahovec). Na této lokalitě je druh pozorován nepřetržitě od doby nálezů, počet kvetoucích rostlin značně kolísá v jednotlivých letech, např. v roce 2006 – 47 ks, 2008 – 27 ks, 2009 – 1 ks, 2010 – 4 ks. Tento nestálý počet kvetoucích rostlin je zapříčiněn počasím v daném roce. V posledních 2 letech byla lokalita v jarních měsících extrémně vysušena a exempláře druhu v průběhu června bohužel uschly ještě před odkvětem a tvorbou semen. Tato lokalita je velice cenná, a to také výskytem druhu *Arnoseris minima*. V současnosti je to pravděpodobně jediná lokalita v ČR, kde druh *Hypochaeris glabra* s jistotou v roce 2010 plodil. Při patřičném managementu na této lokalitě by měl druh šanci přežít i do budoucna. Bylo by také vhodné lokalitu vyhlásit jako přírodní památku. – **Žíteč** (u Chlumu u Třeboně) (6955c): náves v obci, 30 m již. od hasičské zbrojnice, 5 m široký pás trávníku mezi komunikací a rybníkem, 49°00'02,5"N, 14°54'59,8"E (www.mapy.cz), 450 m n. m., několik desítek statných rostlin na ploše 6 × 4 m (not. J. Blahovec 16. 8. 2004). V roce 2004 probíhala v obci Žíteč rozsáhlá stavební akce spojená s budováním vodovodu a na mnoha místech byl zcela stržen drn a právě na takovém místě byl v roce 2004 druh pozorován v bohatě plodných jedincích. Rostl tam na zcela obnažené písčité půdě skoro bez jakékoliv další vegetace. Bohužel v rámci dokončovacích stavebních prací na vodovodu

bylo celé místo i okolí výskytu, zavezeno navážkou zeminy neznámého původu o výšce ca 20 cm. Dalším negativem je, že místo výskytu bylo zatravněno a je intenzivně sečeno nízko nad povrchem, což tomuto jednoletému druhu vůbec nesvědčí. Z výše uvedených důvodů již nebyl druh v dalších letech na této lokalitě pozorován. Jistou nadějí bylo, že v letech 2009 až 2010 byla v obci budována kanalizace a na místě výskytu byl znovu prováděn výkop a následně došlo v polovině roku 2010 ke srovnání povrchu. V tomto případě se bohužel znovu opakovalo zavážení plochy zeminou a to jistě původem z některého vyhrnutého rybníku v okolí obce, čemuž nasvědčoval masivní výskyt druhů jako *Veronica anagallis-aquatica*, *Carex bohemica*, *Bidens cernua*, *Phragmites australis*, *Batrachium* sp. Prasetník bohužel i po podrobném prozkoumání místa původního výskytu a okolí, nebyl znovu nalezen. – Libořezy (Stříbřec) (6955d): 0,8 km jz. od kapličky v obci Libořezy, 160 m sev. od břehu rybníka Velká Černá, 49°01'05,6"N, 14°55'36,6"E (www.mapy.cz), 465 m n. m., příkop či spíše záp. orientovaný svah silnice vpravo ve směru do obce Žíteč, celkem 48 ks pospolu na třech místech (leg. J. Blahovec 16. 8. 2004 CB). Na lokalitě se vyskytovaly velice drobné rostliny, což bylo způsobeno značným vysušením lokality v letních měsících. Nejlépe druh vegetuje na nejnižším místě lokality přímo pod ohradníkem sousední pastviny, kde bylo na rozdíl od svahu zaznamenáno několik kusů i v roce 2006 a 2007. V posledních dvou letech byla lokalita již od jara extrémně vysušena a v roce 2010 byl nalezen pouze jeden exemplář, který uschl před odkvětem. Na lokalitě se vyskytuje bohatá populace *Teesdalia nudicaulis*, která na rozdíl od *H. glabra* obstojí i na tak exponovaném stanovišti, jakým je tento záp. orientovaný svah. – Suchdol nad Lužnicí (7055c): pískovna Cep II, 4 km sev. od kostela ve městě, 48°55'24,8"N, 14°52'32,7"E (www.mapy.cz), 450 m n.m., vých. břeh pískovny, horní plato haldy (shrnutá zemina z doby před začátkem dolování šterkopísku) (leg. J. Blahovec 17. 9. 2005 CB). Na lokalitě se v době nálezů vyskytovaly desítky kvetoucích rostlin, a to pouze v mělkých písčítých prohlubních, kde z jara bývají kaluže. Lokalita značně zarůstá náletem borovice a janovce a v dohledné době pravděpodobně zanikne. Jistou nadějí je postupné odtěžování haldy na vých. okraji, kde druh nebyl zatím pozorován.

V současné době je Třeboňská pánev jediným územím se známým výskytem prasetníku lysého v České republice. Je však pravděpodobné, že je přehlížen, proto lze očekávat objevení dalších lokalit především na Třeboňsku.

Jan BLAHOVEC & Martin LEPŠÍ

***Orchis mascula* L. – vstavač mužský** (obr. 7 v barevné příloze č. 7)

Tento velmi variabilní vstavač je v rámci světového areálu recentně rozdělován na 5 poddruhů a několik variet (KRETZSCHMAR et al. 2007). Areál druhu zahrnuje kromě nejsevernějších částí většinu Evropy, severní Afriku (KUBÁT in ŠTĚPÁNKOVÁ 2010), výskyt zasahuje do Malé Asie, Íránu a na západní Sibiř (JACQUEMYN et al. 2009). Vstavač mužský roste od nížin do hor, na pastvinách, loukách, vřesovištích i v prosvětlených smíšených lesích a jejich okrajích (JATIOVÁ & ŠMITÁK 1996, JACQUEMYN et al. 2009). Na území České republiky roste východoevropský poddruh *O. mascula* L. subsp. *signifera* (Vest) Soó, který se vyskytuje vzácně v Čechách a roztroušeně na Moravě (JATIOVÁ & ŠMITÁK 1996, KUBÁT l. c.), a přechodné typy k subsp. *mascula* udáváné ze severozápadních Čech a z Pošumaví. Nominátní západoevropský poddruh *O. mascula* L. subsp. *mascula* u nás zasahuje do severozápadních Čech (PROCHÁZKA in HADINEC et al. 2004, KUBÁT l. c.). Rozdílnou frekvenci výskytu obou poddruhů v ČR reflektuje i celostátní červený seznam, který uvádí subsp. *mascula* jako taxon kriticky ohrožený (C1) a subsp. *signifera* jako taxon ohrožený (C3) (PROCHÁZKA 2001). V jižní části Čech se druh vyskytuje vzácně na Šumavě a jejím podhůří (CHÁN 1999a, KŘENOVÁ in EKRT & PŮBAL 2008, KUČERA in EKRT & PŮBAL 2008), udáván byl i z Břežnického Podbrdská (KUČERA in SKALICKÝ, VANĚČEK et al. 1980) a z Jihlavských vrchů (JATIOVÁ & ŠMITÁK 1996). Vzhledem k vzácnosti a výskytu v přechodové zóně mezi oběma poddruhy zasluhují jihočeské

populace zvýšenou pozornost z hlediska ochrany i výzkumu druhu [molekulární a morfometrické analýzy populací z Pošumaví zatím nebyly provedeny (JERSÁKOVÁ in litt. 2011)].

Popis nových lokalit: 37j. Blanský les, Brloh (7051c): samota Kovářov, ca 1,6 km jz. od kostela v obci Brloh, 48°55'15,3"N, 14°12'12,3"E (www.mapy.cz), 650 m n. m., mezofilní louky a jejich lesnaté okraje, 30 kvetoucích rostlin a mnoho sterilních (leg. J. Janáková 15. 5. 2010 CB 79522). Vstavač mužský zde roste v mezofilní ovsíkové louce a na opuštěném svažitém trávníku zarostlém částečně náletovými dřevinami. Podle údajů starousedlíků se kvetoucí orchideje na této lokalitě vyskytují minimálně 7 let a v kosené části louky jich výrazně přibývá (JANOVSKÁ in litt. 2010). Napomáhá tomu pravděpodobně ponechávání části plodných lodyh při ručním kosení. Z Blanského lesa druh dosud nebyl udáván, nejbližší lokality byly zaznamenány ve vzdálenosti ca 6-8 km ve Chvašinském Předšumaví u Záhoří na Ostré hoře (PAVLÍČKO in KOVÁŘÍKOVÁ 1998) a u osad Jáma u Mičovic a Přislop u Chrobol (CHÁN & LUKÁŠ 1968).

88h. Svatotomášská hornatina, Loučovice (7451a): v podrostu světlé jaseniny 0,9 km zjz. od rozcestí v zaniklé osadě Kapličky, 48°35'33,8"N, 14°12'24,0"E (GPS), 860 m n. m., minimálně 27 kvetoucích rostlin (not. J. Janáková 2010, leg. J. Janáková 13. 5. 2011 CB). Fytcenologický snímek: plocha 400 m², jz. orientace, sklon 20°, datum 13. 5. 2011, zapsali J. Janáková, V. Hans et al. E₃ 50 %, E₂ 15 %, E₁ 70 %, E₀ +. E₃: *Fraxinus excelsior* 3, *Acer pseudoplatanus* 2a, *Corylus avellana* 2a, *Picea abies* +. E₂: *Corylus avellana* 2a, *Acer pseudoplatanus* +, *Daphne mezereum* r, *Fagus sylvatica* r, *Fraxinus excelsior* r, *Picea abies* r, *Prunus avium* r, *Prunus spinosa* r, *Sorbus aucuparia* r, *Ulmus glabra* r. E₁: *Mercurialis perennis* 3, *Aegopodium podagraria* 2b, *Senecio ovatus* 2a, *Symphytum tuberosum* 2m, *Anemone nemorosa* 1, *Asarum europaeum* 1, *Carex flacca* 1, *Euphorbia dulcis* 1, *Fragaria vesca* 1, *Galeobdolon montanum* 1, *Pulmonaria officinalis* 1, *Alchemilla* sp. +, *Chaerophyllum hirsutum* +, *Crepis paludosa* +, *Dactylis glomerata* +, *Deschampsia cespitosa* +, *Geranium robertianum* +, *Orchis mascula* +, *Poa nemoralis* +, *Pulmonaria obscura* +, *Silene dioica* +, *Viola reichenbachiana* +, *Ajuga reptans* r, *Athyrium filix-femina* r, *Avenella flexuosa* r, *Campanula rotundifolia* r, *Carex digitata* r, *Carex pallescens* r, *Carex sylvatica* r, *Clinopodium vulgare* r, *Epilobium montanum* r, *Filipendula ulmaria* r, *Hypericum maculatum* r, *Lysimachia nemorum* r, *Maianthemum bifolium* r, *Moehringia trinervia* r, *Mycelis muralis* r, *Phyteuma* cf. *nigrum* r, *Populus tremula* r, *Primula elatior* r, *Ranunculus aconitifolius* r, *Sanguisorba officinalis* r, *Scorzonera humilis* r (mimo snímek *Paris quadrifolia*, *Stellaria nemorum*, *Crataegus* sp.). Plocha s výskytem vstavače byla ještě v padesátých letech 20. století odlesněná, čemuž odpovídá i přezívání několika světlomilných druhů typických spíše pro otevřená stanoviště. Hojná přítomnost vápnomilné ostřice *Carex flacca* může indikovat bazický substrát. Vstavač mužský dosud nebyl ze Svatotomášské hornatiny uváděn. Nejbližší známé lokality se nacházejí v okruhu přibližně 20 km v Horním Rakousku (HOHLA et al. 2009).

Jana JANÁKOVÁ

***Orchis militaris* L. – vstavač vojenský** (obr. 8 v barevné příloze č. 7)

Areál vstavače vojenského zaujímá podstatnou část Evropy, přes západní Sibiř zasahuje na východ až do severozápadní Číny. V České republice má těžiště rozšíření na jihovýchodní Moravě, v Čechách je vzácnější, hojněji byl zaznamenán pouze ve středním Polabí a dolním Pojizeří. Nejčastějším biotopem druhu jsou travnaté a křovinaté suché stráně, okraje vinic, ale také mezofilní louky a světlé lesy popř. člověkem narušená místa (KUBÁT in ŠTĚPÁNKOVÁ 2010).

V jižních Čechách má výskyt druhu pouze charakter náhodných výsadek, původem pravděpodobně z příhodných oblastí Rakouska s hojnějším výskytem druhu (CHÁN 1999a). V území nebyla dosud zaznamenána větší a stabilní populace, vždy se jednalo o přechodný výskyt jednoho či dvou exemplářů. Druh byl zaznamenán v Horním Pootaví (Milčice v roce 1980), na Čkyňských vápencích (Sudslavice v 70. letech 20. století), v Českokrumlovském Předšumaví (Vyšný, naposledy v roce 1998) a na Českomoravské vrchovině (Jindřichův Hradec v roce 1881) (CHÁN 1999a).

Popis nové lokality: 37n. Kaplické mezihoří, Přídolí (7252a): ca 2 km vjv. od kostela v obci, 48°46'37"N, 14°22'40"E (www.mapy.cz), 680 m n. m., okraj křižovatky lesních cest z Přídolí do Sedlic a do Zubčic (cyklostezka), 1 m od asfaltu, 1 rostlina (před 5 lety jeden dorůstající exemplář evidentně vyrýpnut) (not. V. Dolanský 2010). Druh je na lokalitě pozorován již od roku 1995, objevují se jeden nebo dva exempláře. Jedná se o nový druh pro fytochorion Kaplické mezihoří a jedinou v současnosti známou lokalitu s výskytem vstavače vojenského v jižních Čechách.

Václav DOLANSKÝ & Martin LEPŠÍ

Poděkování

Děkujeme prof. H. Scholzovi za revizi položek *Eragrostis pectinacea* a V. Hajerovi za upozornění na lokalitu *Gentiana asclepiadea* na Kletci. Příspěvek o *Orchis mascula* byl z části podpořen Národním programem ČSOP „Ochrana biodiverzity“, grant číslo 111105.

Literatura

- ANONYMUS, 1999: Rezervační kniha PP Velký Karasín – Ms. [Depon. in: Krajský úřad Jihočeského kraje, České Budějovice.]
- ANONYMUS, 2005: Rote Liste der gefährdeten Tiere und Gefäßpflanzen Bayerns. Kurzfassung. – Bayerisches Staatsministerium für Landesentwicklung und Gesundheit und Verbraucherschutz, Dachau, 186 p.
- BOUBLÍK K. & ČERNÝ T., 2005: Nové nálezy psamofilních druhů rostlin na Třeboňsku. – Sborn. Jihočes. Muz. v Čes. Budějovicích, Přír. Vědy 45: 57–60.
- BOUBLÍK K. & LEPŠÍ M., 2001: Dvě nové lokality *Botrychium matricariifolium* v Čechách s poznámkami k cenologii druhu. – Zprávy Čes. Bot. Společ., Praha, 36: 37–43.
- BRABEC J., 2005: Současný stav rozšíření hořečku mnohotvarého českého (*Gentianella praecox* subsp. *bohemica*) v ČR. – Zprávy Čes. Bot. Společ., Praha, 40: 1–44.
- BRABEC J., 2008: Lokality hořečku mnohotvarého českého (*Gentianella praecox* subsp. *bohemica*) ve VVP Boletice – jejich význam v rámci areálu druhu a možnosti ochrany. – Silva Gabreta, Vimperk, 14: 163–172.
- BUREŠ P., 1998: A high polyploid *Eleocharis uniglumis* s. l. (*Cyperaceae*) from Central and Southeastern Europe. – Folia Geobot. 33: 429–439.
- BUREŠ P., 2002: *Eleocharis* subser. *Eleocharis* v České republice: komentáře k rozšíření a určovací klíč středoevropských taxonů. – Zprávy Čes. Bot. Společ., Praha, 37: 3–10.
- ČÁBERA A., 1969: Fytogeografická studie květeny Pelhřimovska a přilehlé části posázavského údolí při jeho severovýchodní hranici. – Ms., 691 p. [Depon. in: Knih. Jihočes. Muzea v Čes. Budějovicích, České Budějovice.]
- ČELAKOVSKÝ L., 1883: Prodromus květeny české. Vol. 4: 667–944. – Arch. Přírod. Výzk. Čech, Praha.
- ČELAKOVSKÝ L., 1885: Resultate der botanischen Durchforschung Böhmens im Jahre 1883. – S.-B. Königl. Böhm. Ges. Wiss., Prag, cl. math.-natur., 1884: 54–89.
- ČNFD, 2011: Databanka flóry České republiky. – URL: <http://florabase.cz/databanka/index.php> (přístup 20. 4. 2011).
- CONERT H. J., JÄGER E. J., KADEREIT J. W., SCHULTZE-MOTEL W., WAGENITZ G., WEBER H. E. (eds), 1998: Gustav Hegi Illustrierte Flora von Mitteleuropa. I/3. – Verlag Parey Buchverlag Berlin, 898 pp.
- DOSTÁL J., 1989: Nová květena ČSSR. Vol. 1, 2. – Academia, Praha, 1548 p.
- EHRENDORFER F. & HAMANN U., 1965: Vorschläge zu einer floristischen Kartierung von Mitteleuropa. – Ber. Deutsch. Bot. Ges. 78: 35–50.
- EKRT L. & PŮBAL D., 2008: Novinky v květeně cévnatých rostlin české Šumavy a přiléhajícího Předšumaví. I. – Silva Gabreta 14: 19–38.
- EKRT L., 2010: Botanický inventarizační průzkum přírodní rezervace Pravětínská lada. – Ms. [Depon. in: Správa NP a CHKO Šumava, Vimperk.]

- FISCHER M. A., OSWALD K. & ADLER W. (2008): Exkursionsflora für Österreich, Liechtenstein und Südtirol. 3. Aufl. – Biologiezentrum der Oberösterreichischen Landesmuseen, Linz, 1392 p.
- FORMÁNEK E., 1892: Květena Moravy a rakouského Slezka. Vol. 2/1: 864, Praha.
- HADINEC J. & LUSTYK P. (eds), 2007: Additamenta ad floram Reipublicae Bohemicae. VI. – Zprávy Čes. Bot. Společ., Praha, 42: 247–337.
- HADINEC J. & LUSTYK P. (eds), 2009: Additamenta ad floram Reipublicae Bohemicae. VIII. – Zprávy Čes. Bot. Společ., Praha, 44: 185–319.
- HADINEC J., LUSTYK P. & PROCHÁZKA F. (eds), 2004: Additamenta ad floram Reipublicae Bohemicae. III. – Zprávy Čes. Bot. Společ., Praha, 39: 63–130.
- HADINEC J., LUSTYK P. & PROCHÁZKA F. (eds), 2005: Additamenta ad floram Reipublicae Bohemicae. IV. – Zprávy Čes. Bot. Společ., Praha, 40: 77–149.
- HARTL J., CHÁN V. & TOMAN J., 1957: Floristický příspěvek ke květeně Strakonicka. – Preslia, Praha, 29: 86–93.
- HAVLÍČEK P., 1995: Floristické poměry jihovýchodního Písecka. – Ms., 201 p. [Dipl. práce, depon in: Knihovna Katedry botaniky Přírodovědné fakulty UK, Praha.]
- HEJNÝ S. & SLAVÍK B. (eds), 1988: Květena České socialistické republiky. 1. – Academia, Praha, 557 p.
- HEJNÝ S. & SLAVÍK B. (eds), 1990: Květena České republiky. 2. – Academia, Praha, 540 p.
- HENDRYCH R., 1986: Polozapomenuté a nové nálezy z květeny ČSR. – Zprávy Čes. Bot. Společ., Praha, 21: 45–55.
- HENDRYCH R., 1987: Karpatische Migrationen und Florenbeziehungen in den Tschechischen Ländern der Tschechoslowakei. – Acta Universitatis Carolinae – Biologica 3–4(1985): 105–250.
- HNÍZDO A. Z., 1941: Příspěvek ke květeně Táborska. – Věda Přír., Praha, 20: 245–246.
- HOHLA M., STÖHR O., BRANDSTÄTTER G., DANNER J., DIEWALD W., ESSL F., FIEREDER H., GRIMS F., HÖGLINGER F., KLEESADL G., KRAML A., LENGELACHNER F., LUGMAIR A., NADLER K., NIKLFELD H., SCHMALZER A., SCHRATT-EHRENDORFER L., SCHRÖCK C., STRAUCH M. & WITTMANN H., 2009: Katalog und Rote Liste der Gefäßpflanzen Oberösterreichs. – Staphia 91: 1–324.
- HOUFEK J., 1952: Studie o květeně Jindřichohradecka se zvláštním zřetelem k Třeboňské pánvi a přilehlým územím (příspěvek k fyto geografii jižních Čech). – Ms., 398 p. [Disert. práce, depon. in: Knihovna Katedry botaniky Přírodovědné fakulty UK, Praha.]
- CHADT J. E., 1884: Květena Písecká a okolí. – Praha.
- CHÁN V. & LUKÁŠ J., 1968: Příspěvek ke květeně prachatické části Předšumaví. I. – Sborn. Jihočes. Muz., Přír. Vědy 8: 29–57.
- CHÁN V. (ed.), 1999a: Komentovaný červený seznam květeny jižní části Čech. – Příroda, Praha, 16: 1–284.
- CHÁN V., 1999b: Doplnky k síťovému mapování ČR. – Ms. [Depon. in: Jihočeská pobočka ČBS, České Budějovice.]
- CHÁN V., LEPŠÍ M. & LEPŠÍ P. (red.), 2005: Nálezy zajímavých a nových druhů v květeně jižní části Čech XI. – Sbor. Jihočes. Muz. v Čes. Budějovicích, Přír. Vědy 45: 167–176.
- CHYTRÝ M. & TICHÝ L., 2003: Diagnostic, constant and dominant species of vegetation classes and alliances of the Czech Republic: a statistical revision. – Folia Fac. Sci. Nat. Univ. Masaryk. Brun., Biol. 108: 1–231.
- CHYTRÝ M., KUČERA T., KOČÍ M., GRULICH V. & LUSTYK P. (eds) (2010): Katalog biotopů České republiky. Ed. 2. – AOPK ČR, Praha, 445 p.
- JACQUEMYN H., BRYN R., HONNAY O. & HUTCHINGS M. J., 2009: Biological Flora of the British Isles no. 252. *Orchis mascula* (L.) L. – Journal of Ecology 97: 360–377.
- JATIOVÁ M. & ŠMITÁK J., 1996: Rozšíření a ochrana orchidejí na Moravě a ve Slezsku. – ArcaJiMfa, Třebíč, 539 p.
- KLIKA J., 1944: Příspěvek k rozšíření ostřice chlupaté *Carex pilosa* Scop. – Příroda, Brno, 36: 155–158.
- KOVÁŘÍKOVÁ J., 1998: Několik poznámek k rozšíření šumavských orchidejí. – Zprávy Čes. Bot. Společ., Praha, 32(1997): 137–141.

- KRETZSCHMAR H., ECCARIUS W. & DIETRICH H., 2007: The Orchid genera *Anacamptis*, *Orchis* and *Neotinea*. Phylogeny, taxonomy, morphology, biology, distribution, ecology and hybridisation. – EchinoMedia Verlag, Bürgel, Germany.
- KUBÁT K., HROUDA L., CHRTEK J. jun., KAPLAN Z., KIRSCHNER J. & ŠTĚPÁNEK J. (eds), 2002: Klíč ke květeně České republiky. – Academia, Praha, 928 p.
- KUČERA S., 1966: Fytocenologický a fytogeografický rozbor vegetace Novohradských hor. – Ms., 275 p. [Dipl. práce, depon. in: Knihovna Katedry botaniky Přírodovědné fakulty UK, Praha.]
- KUČERA S., 1992: Floristické údaje z terénního průzkumu jižních Čech. – Ms. [Excerptce z exkurzních deníků z let 1961–1992; sestavili M. Štech a P. Lepší, depon. in: Katedra botaniky Biologické fakulty Jihočeské University a Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích.]
- KURKA R. (1996): Floristický materiál ke květeně Třeboňské pánve a přilehlých oblastí. – Ms. [Depon. in: Chánova floristická kartotéka jihočeské pobočky ČBS].
- MÁLEK J., 1961: Rozšíření některých druhů lesní flóry na jihozápadní Moravě. – Preslia, Praha, 33: 258–267.
- MAREK T., 1910: Květena Budějovicka. – Ms., 229 p. [Depon. in: Knih. Jihočes. Muz. v Českých Budějovicích.]
- MEUSEL H., JÄGER E., RAUSCHERT S. & WEINERT E., 1978: Vergleichende Chorologie der zentral-europäischen Flora. 2. – Fischer, Jena.
- MORAVEC J., 1967: *Arctostaphylos uva-ursi* (L.) Spr. – medvědice léčivá – v údolí dolní Otavy a střední Vltavy a její rozšíření v Čechách. – Preslia 39: 167–177.
- NENNING C., 1820: Materialien zu einer Topographie von Hohenfurth in Böhmen. – Andrés Hesperus 26: 153–158.
- NESVADBOVÁ J. & SOFRON J. (2001): Příspěvek k poznání některých antropogenních bezlesí v severozápadní části Bavorského lesa. – Erica, Plzeň, 9: 47–54.
- PROCHÁZKA F. & ŠTECH M., 2002: Komentovaný černý a červený seznam cévnatých rostlin české Šumavy. – Správa NP a CHKO Šumava a EkoAgency KOPR, Vimperk, 140 p.
- PROCHÁZKA F. (ed.), 2001: Černý a červený seznam cévnatých rostlin České republiky (stav v roce 2000). – Příroda, Praha, 18: 1–166.
- PRUNER L. & MÍKA P., 1996: Seznam obcí a jejich částí v České republice s čísly mapových polí pro síťové mapování fauny. – Klapalekiana 32(Suppl.): 1–75.
- PRŮŠA D., 2005: Orchideje České republiky. – Computer Press, Brno, 192 p.
- PYŠEK P., SÁDLO J. & MANDÁK B., 2002: Catalogue of alien plants of the Czech Republic. – Preslia 74: 97–186.
- SKALICKÝ V., VANĚČEK J. et al., 1980: Příspěvek ke květeně Blatenska a přilehlých území III. – Sborn. Záp. Muz. – Přír., Plzeň, 36: 1–132.
- SLAVÍK B. & ŠTĚPÁNKOVÁ J. (eds), 2004: Květena České republiky. 7. – Academia, Praha, 767 p.
- SLAVÍK B. (ed.), 1997: Květena České republiky. 5. – Academia, Praha, 529 p.
- SLAVÍK B. (ed.), 2000: Květena České republiky. 6. – Academia, Praha, 770 p.
- ŠPRYŇAR P. & KUBÁT K., 2004: *Eragrostis albensis* a *E. pectinacea*, dva nové cizí druhy trav pro květenu České republiky (*Poaceae*). – Zprávy Čes. Bot. Společ., Praha, 39: 1–24.
- ŠTĚPÁNKOVÁ J. (ed.), 2010: Květena České republiky. 8. – Academia, Praha, 706 p.
- TANNICH A., 1928: Bestimmungsbuch der Flora von Böhmen. – Prag.
- VODÁK L., 1961: O výskytu medvědice lékařské – *Arctostaphylos uva-ursi* na Táborsku. – Ochr. Přír., Praha, 16: 179.
- VOZÁROVÁ M. & SUTORÝ K., 2001: Index herbariorum Reipublicae bohemicae et Reipublicae slovacae. – Zprávy Čes. Bot. Společ. 36(Suppl. 2001/1): 1–95, Bull. Slov. Bot. Společ. 23(Suppl. 7): 1–95.
- WALTERS S. M., 1980: *Eleocharis* R. Br. – In: TUTIN T. G., HEYWOOD V. H., BURGESS N. A., MOORE D. M., VALENTINE D. H., WALTERS S. M. & WEBB D. A. (eds), Flora europaea 5: 281–284, Cambridge Univ. Press.
- WESTHOFF V. & van der MAAREL E., 1973: The Braun-Blanquet approach. – In: WHITTAKER R. H. (ed.), Ordination and classification of communities, Handbook of vegetation science, 5, pp. 619–726, Dr. W. Junk b.v.-Publishers, The Hague.

Adresy autorů:

Jan BLAHOVEC
Melantrichova 2000
CZ – 251 01 Říčany
e-mail: jan.blahovec@centrum.cz

Libor EKRT
nám. Bratří Čapků 264
CZ – 588 56 Telč
e-mail: libor.ekrt@gmail.com

Jiří DANIHELKA
Ústav botaniky a zoologie
Přírodovědecká fakulta Masarykova univerzita
Kotlářská 2
CZ – 611 37 Brno
e-mail: daniel@sci.muni.cz

Václav DOLANSKÝ
Šumavská 505
CZ – 381 01 Český Krumlov
e-mail: dolansky@gymck.cz

Vít GRULICH
Ústav botaniky a zoologie
Přírodovědecká fakulta Masarykova univerzita
Kotlářská 2
CZ – 611 37 Brno
e-mail: grulich@sci.muni.cz

Jana JANÁKOVÁ
Nad Cihelnou 599
CZ – 382 32 Velešín
e-mail: jana.janakova@seznam.cz

Alena JÍROVÁ
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Přírodovědecká fakulta
Branišovská 31
CZ – 370 05 České Budějovice
e-mail: cralenka@yahoo.co.uk

Jiří KOPTÍK
DAPHNE ČR – Institut aplikované ekologie
Husova 45
CZ – 37005 České Budějovice
e-mail: jiri.koptik@daphne.cz

Martin LEPŠÍ
Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích
Dukelská 1
CZ – 370 51 České Budějovice
e-mail: lepsi@seznam.cz

Petr LEPŠÍ
Správa CHKO Blanský les
Vyšný 59
CZ – 381 01 Český Krumlov
e-mail: plepsi@seznam.cz

Radim PAULIČ
Nábřeží 83
CZ – 386 02 Strakonice
e-mail: radim.paulic@seznam.cz

Došlo: 25. 4. 2011
Přijato: 30. 5. 2011